

FOLIUM CLASSICUM

Nro 86
11.9.2014

Tässä numerossa:

Puheenjohtajan tervehdys	Olli Salomies	3
KFY:n kokoukset		3
Professori Päivi Setälä in memoriam	Antero Tammisto	4
Keväällä 2014 palkitut ylioppilaat	Toim. Katja Varakas	6
Nuntii Latini -viikkokatsaus 25 vuotta	Reijo Pitkäranta	7
14 ^e Congrès de la FIEC	Tua Korhonen	9
Uutta kirjallisuutta	Toim. Katja Varakas	11
Opiskelija lähtöistä tekstilukua Helsingissä ja Jyväskylässä	Timo Korkiakangas	12
British Museumin Pompeji-näyttely elokuvateatterissa	Katja Varakas	15
Afroditen valtakunta-näyttely	Katja Varakas	16
Syksyn 2014 tapahtumia	Toim. Katja Varakas	19

FOLIUM CLASSICUM, Klassillis-filologisen yhdistyksen jäsenlehti, ilmestyy kaksi kertaa vuodessa lukukausien alussa niin painetussa muodossa kuin sähköisesti yhdistyksen kotisivuillakin. Päätoimittaja: professori Olli Salomies; toimitussihteeri: FM Katja Varakas.

KLASSILLIS-FILOLOGINEN YHDISTYS (KFY) on tieteellinen seura, jonka tarkoitus on herättää ja ylläpitää harrastusta antiikin kulttuuria kohtaan, edistää sitä koskevaa tieteellistä tutkimusta ja olla yhdysiteenä tämän alan tutkijoiden ja harrastajien kesken. Tätä varten yhdistys järjestää esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia, harjoittaa julkaisutoimintaa ja edistää muillakin samanlaatuisilla tavoilla antiikin tutkimista tai tuntemista.

TOIMIHENKILÖT. Yhdistyksen puheenjohtajana toimii professori Olli Salomies (olli.salomies@helsinki.fi), varapuheenjohtajana dos. Antero Tammisto (antero.tammisto@ide.inet.fi) ja sihteerinä / rahastonhoitajana FM Katja Varakas (katja.varakas@helsinki.fi). Lisäksi hallitukseen kuuluvat prof. Mika Kajava (mika.kajava@helsinki.fi) ja dos. Anneli Luhtala (anneli.luhtala@helsinki.fi). Yhdistyksen postiosoite on Maailman kulttuurien laitos, Klassillinen filologia, PL 24, 00014 Helsingin yliopisto.

YHDISTYKSEEN VOI LIITTYÄ maksamalla jäsenmaksun tilille Danske Bank 800014-70979064 (viite-numero 1009) ja lähettämällä osoitetietonsa sihteerille. Varsinainen jäsenmaksu on 25 euroa, opiskelijamaksu 5 euroa.

Yhdistyksen KOTISIVUT: www.helsinki.fi/hum/kla/kfy

Kannen kuva: Katunäkymä, Rooma 10.9.2013. Kuva Katja Varakas.

Puheenjohtajan tervehdys

Olli Salomies

Klassillis-filologinen yhdistys toivottaa kaikille jäsenilleen hyvää syksyn alkua 2014! Yhdistyksen ohjelma muodostuu tänä syksynä seuraavista esitelmätilaisuuksista. Molemmat tilaisuudet pidetään klo 18–20 päärakennuksen vanhan puolen auditoriossa XI.

Tiistaina 23.9. esitelmän pitää aiheesta *Latinets verbsystem: typologi och diakron utveckling* professori Gerd Haverling. Professori Haverling, Göteborgin yliopiston kasvatti, on toiminut Uppsalan yliopiston latinan kielen professorina vuodesta 2007. Hän on julkaissut mm. monografiat *Studies on Symmachus' language and style* (1988) sekä *On sco-verbs, prefixes and semantic functions. A study in the development of prefixed and unprefixed verbs from Early to Late Latin* (2000). Muiden tutkimusten ohella hän on tällä hetkellä laatimassa uutta yliopistopöytäkirjoille suunnattua latinan kielioppia.

Tiistaina 4.11. esitelmän pitää aiheesta *Kreikkalaiset klassikot ja Egyptin kristittyjen kirjat myöhäisantiikissa* TT Ulla Tervahauta. Ulla Tervahauta on Uuden testamentin eksegeetti, joka on väitöskirjassaan tutkinut Nag Hammadin koptilaisen kirjakokoelman kirjoitusta *Arvovaltainen opetus*. Häntä kiinnostaa Nag Hammadin kopiointiajankohdan egyptiläinen kristillisyys ja laajemmin kristittyjen suhtautuminen juutalaisiin ja pakanoihin Egyptissä ja Palestiinassa. Kristittyjen kopiomas- sa Nag Hammadin kokoelmassa on useita alun perin ei-kristillisiä teoksia ja myös viittauksia Homeroksen Helenaan- Tervahauta tarkastelee näiden käyttöä esitelmässään.

KFY:n kokoukset

Ti **23.9.** klo 18 Prof. **Gerd Haverling** (Uppsalan yliopisto): *Latinets verbsystem: typologi och diakron utveckling*. Helsingin yliopiston päärakennus, auditorio XI (Unioininkatu 34), Helsinki.

Ti **4.11.** klo 18 TT **Ulla Tervahauta** (HY): *Kreikkalaiset klassikot ja Egyptin kristittyjen kirjat myöhäisantiikissa*. Helsingin yliopiston päärakennus, auditorio XI (Unioininkatu 34), Helsinki.

Professori Päivi Setälä (20.1.1943–7.3.2014) in memoriam

Antero Tammisto

Suomalaisen akateemisen maailman ja kulttuurielämän keskeinen vaikuttaja professori Päivi Setälä poistui yllättäen joukostamme 71-vuotiaana 7.3.2014. Vain kolme päivää aiemmin tapasimme yksityisessä kotikonser-tissa monien vanhojen Rooman ja Villa Lanten ystävien sekä hyvän musiikin parissa. Epäonnisen hoitotoimenpiteen seurauksena Päivi Setälä kärsi vuosikymmenen ajan liikuntarajoittuneisuudesta ja puhekyvyn menettamisestä, mutta puolisonsa Erkki Sipilän väsymättömän avun ja tuen turvin hän saattoi viimeiseen saakka olla mukana hänelle tärkeässä sosiaalisessa elämässä. Hän myös säilytti tunnusomaisen hyväntuulisuu-tensa noudattaen oppilailleen paitsi *expressis verbis*, niin erityisesti esimerkillään opettamaansa elämänviisautta "Sivistynyt ihminen on aina hyväntuulinen", josta Päivin ystävät muistavat myös muita versioita, kuten "Sivistynyt ihminen ei ole pahantuulinen", tai "Sivistyneen ihmisen kuuluu osata hymyillä".

Kuopiossa syntynyt Päivi Setälä tuli Jyväskylästä ja Tampereella kasvettuaan Helsingin yliopistoon 1961 opiskelemaan alkuun kotimaista historiaa. Osallistuttuaan antiikin historioitsijana tunnetun professori Jaakko Suolahden johtamalle kurssille Suomen Rooman -instituutissa Villa Lantessa 1964 hän suuntautui yleiseen ja erityisesti antiikin historiaan. Suolahden oppilaasta tuli Helsingin yliopiston pitkäaikainen historian assistentti (1970–82). Hän oli jäsenenä Suolahden Suomen Rooman -instituutin johtajana ohjaamassa antiikin Rooman tiliten tuotantoa käsitelleessä tutkimusprojektissa ja vuonna 1977 hän väitteli aiheena tiliä tuotaneiden maatilojen omistajat. Siinä hän toi

muun muassa esiin naisten merkittävän osuuden. Tätä kautta Setälä kiinnostui nais-historiasta yleisemminkin. Antiikintutkimuksen ja Suomen Rooman-instituutin lisäksi naishistorian ja sitä kautta nykyisin sukupuolentutkimukseksi kutsutun tutkimuksen edistäminen muodostuivatkin hänen monipuolisen tieteellisen toimintansa keskeisiksi aloiksi.

Setälä hoiti 1980-luvulla useita professorin viransijaisuuksia, ja Helsingin yliopiston Kristiina-instituutin perustamisen 1991 keskeisenä voimana hänet nimitettiin johtamaan sitä naishistorian henkilökohtaisena ylimääräisenä professorina 1991–94. Näiden toimien lisäksi hän vaikutti monialaisesti hoitamalla lukuisia luottamustoimia, Suomen Akatemian ja Suomen Kulttuurirahaston lisäksi varsinkin pitkään eri tehtävissä Suomen Rooman-instituutin toimintaa tukevassa säätiössä. Instituutin hallituksessa hänen karriäärinsä alkoi uudistusmielisenä ja aikaansaavana asiamiehenä. Vuosina 1994–97 Setälä oli Suomen Rooman-instituutin johtaja. Tässä toimessa hän pääsi yhdistämään tutkimusintressinsä antiikin historian ja naishistorian aloilla ohjaamalla naishistoriallista antiikintutkimuksen projektia. Setälä tuki antiikintutkimuksen lisäksi myös keskiajan tutkimuksen kehittämistä Suomen Rooman -instituutin piirissä.

Naishistorian alalla Setälä laajensi toimintaansa antiikista kattamaan ajallisesti laajemman kaaren, mikä näkyi myös hänen yleistajuisessa eurooppalaisen naisen historiaa esittelevästä kolmen teoksen sarjasta *Antiikin nainen* (1993), *Keskiajan nainen* (1996) ja *Renessanssin nainen* (2000).

Setälä oli aktiivinen tutkimuksen populaarisoija ja siinä hän jatkoi opettajansa Jaakko Suolahden esimerkkiä. Laajemmin tunnetuksi Päivi Setälä tuli edistäessään Helsingin yliopiston asemaa sen 350-vuotisjuhlien yli-airuena 1998–90, jolloin naissivistys oli juh-lavuoden keskeinen teema. Helsingin yliopistoa hän tuki myös sen toimintaa tukevassa Alumni ry:ssä, jonka perustaja hän oli. Setälä kehitti myös yliopistomuseo Arp-peanumin toimintaa. Päivi Setälä oli eri toimissaan tieteen ja kulttuurin edistäjä ja taitava verkostoituja paljon ennen kuin verkostoitumisesta tuli muotitermi.

Tieteen ja Helsingin yliopiston aseman edistämisessä Päivi Setälä toimi läheisessä yhteistyössä kollegansa ja ystävänsä professori Matti Klingen kanssa, joka Helsingin Sanomiin (30.3.2014) kirjoittamassaan muistokirjoituksessa tiivistä lainaamisen arvoisesti Päivi Setälän merkityksen verkostoitumisen hyödyntämisessä naisten aseman ja merkityksen esiin tuomiseksi: ”Samalla Päivi Setälä sai keskeisen aseman useissa virallisissa ja epävirallisissa naisjärjestöissä. Monissa tehtävissä hän edusti varhaista ja usein ensimmäistä naisjäsenyyttä. Hän oli ikänsä, meriittiensä ja sosiaalisesti iloisen ja rakentavan luonteensa puolesta hyvin sopiva vastamaan ajan tilaukseen naisten osallisuuden ja näkyvyyden kasvattamisessa.”

Villa Lanten toiminnan lisäksi Setälä edisti tutkimuksen ohella ateljeessa toimineiden taiteilijoiden työtä, myös yksityisenä mesenaattina. Mesenaatin roolin mahdollisti Päivi Setälän isän, kemisti-insinööri Erkki Prihan yrityksen menestyksen tuoma perintö, mutta se edellytti tietysti sivistys- ja kulttuuritahtoa, jota suomalaisilla perijöillä soisi olevan laajemminkin. Tieteiden ja taiteiden tukemiseksi Setälä perusti Suomen Kulttuurirahastoon Päivi Prihan rahaston.

Suomen Historiallisen Seuran esimiehenä hän jätti pysyvän jäljen Kansallisbiografia-hankkeen alullepanijana ja sen rahoituksen turvaajana.

Assistenttivuosistaan lähtien Setälä ohjasi kolmen vuosikymmenen aikana antiikintutkimuksen pariin lukuisia historioitsijoita, jossa Setälän tukena ja ikään kuin aisaparina oli dosentti ja sittemmin Oxfordin yliopiston professori Margareta Steinby, Setälän kollega ja ystävä Suolahden ”tiililyöryhmästä” lähtien. Setälän ja Steinbyn antiikintutkimuksen pariin opastamista oppilaista mainittakoon Setälän tapaan laaja-alainen ja osallistuva vaikuttaja, antiikin filosofiaan ja Aristoteles-käännösprojekteihin paneutunut professori Juha Sivhola (1957–2012). Myös nytemmin varsinkin keskiajan tutkijana vaikuttava Itä-Suomen yliopiston historian professori Jukka Korpela väitteli antiikin Rooman lääkäreiden sosiaalista asemaa käsittelevällä väitöskirjalla (1987). Setälän oppilaisiin voidaan lukea myös nykyisin Tampereen yliopiston Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikön johtajana toimiva dosentti Katariina Mustakallio (Suomen Rooman-instituutin johtajana 2009–12), jonka antiikin ajan lapsuuden historiaa käsittelevät tutkimusprojektit voidaan nähdä Setälän työn jatkajina; sitä on myös antiikin ja keskiajan tutkijoiden yhteistyön tiivistäminen. Setälä tuki historiantutkimusta laaja-alaisesti myös uuden ajan tutkimuksen osalta, jossa hänen pitkäaikaisena ystävänä ja aisaparinaan on mainittava professori Marjatta Hietala. Setälän oppilaana ja työn jatkajana erityisesti naishistorian alalla on mainittava kuluvan vuoden 2014 elokuun alusta lukien Oulun yliopiston Yleisen historian professorina aloittanut Tiina Kinnunen. Useat Setälän oppilaat vaikuttavat tutkimuksen piirissä Suomen Akatemian ja muiden organisaatioiden palveluksessa.

Tämänkin kirjoittaja on kiitollisuudenvelassa Päivi Setälälle saamastaan opastuksesta ja tuesta antiikintutkimuksen parissa. Henkilökohtaisena muistona arvostan sitä, että nais historian ja naisen aseman edistäjä Päivi Setälä oli aikaansa edellä aidosti tasa-arvoisena, tai nykytermiä käyttäkseni ”sukupuolineutraalina” pragmaattisena feministinä johtaessaan 1980-luvun alussa toiminutta Suomen ensimmäistä naishistoriallista tutkimusprojektia.

Tässä toimeksaan Setälä osoitti ennakkoluulottomuuttaan myös siinä, että hänen ansiostaan lisäkseni sittemmin Toronton yliopiston professoriksi edennyt antiikintutkija Christer Bruun ja Suomen Rooman –instituutin pitkäaikainen intendentti Simo Örmä saivat - tuolloin vielä nuorina tutkijoina - monessakin mielessä historiallisen tilaisuuden suorittaa siviilipalveluksensa naishistoriallisen projektin sihteerinä ja tutkimusassistentteina aikana, jolloin ennako- ja epäluulot niin naisasian edistämistä kuin siviilipalvelusta kohtaan olivat vielä paljon yleisempiä kuin nykyään.

Keväällä 2014 palkitut ylioppilaat

Latinan laajemman oppimäärän *laudatur*

Linnea, Sylvia, Kristiina Mäkinen   Tampereen klassillinen lukio

Latinan lyhyen oppimäärän *laudatur*

Henna Altomaa   Järvenpään lukio
Emil, Jaakko, Ilmari Kankaanpää   Luostarivuoren lukio
Vilja, Henttiikka Luomala   Turun klassillinen lukio
Aino Saaristo   Puolalanmäen lukio

Latinan lyhyen oppimäärän *eximia cum laude approbatur*

Henna Karoliina Hörkkö   Luostarinvuoren lukio
Ronja, Eliisa Kiviö   Turun klassillinen lukio
Jussi Seppälä   Porin lyseon lukio

Nuntii Latini -viikkokatsaus 25 vuotta

Reijo Pitkäranta

Yle Radio 1:n tuottama latinankielinen viikkokatsaus Nuntii Latini täytti syyskuun alussa 25 vuotta, sillä ensimmäinen lähetys kuultiin perjantaiamuna 1.9.1989. Siitä lähtien tätä viiden minuutin ohjelmaa, johon sisältyy kulloinkin 4-7 erilaista uutisaihetta, on lähetetty säännöllisesti joka viikko (lyhyitä kesätaukoja lukuun ottamatta) nyt siis jo neljänneksivuosisadan ajan. Jos koko aineisto kootaisiin kirjaksi, tuloksena olisi n. 2 000 sivun mittainen teos nykylatinan tekstiä.

Ajatus latinankielisten uutisten aloittamisesta syntyi radiotoimittaja Hannu Taanilan kanssa käymistäni keskusteluista, sen jälkeen kun hän oli pyytänyt minua kääntämään erään puheensa latinaksi. Kun suunnitelma oli hyväksytty, pyysin toiseksi tekijäksi professori Tuomo Pekkasta, joka antoiikin heti suostumuksensa. Myöhemmin kumpikin meistä laatisi uutiset vuoroviikoin täysin itsenäisesti valitsemalla aiheet, muokkaamalla ne latinaksi ja lukemalla ne radiossa joko yksin tai yhdessä avustajien kanssa. Pekka- sen toimittamat tekstit lukee Virpi Seppälä-Pekkanen, kun omat avustajani ovat Helsingin yliopiston klassillisen filologian laitoksella oppinsa saaneet latinistit Laura Nissin, Outi Kaltio ja Suvi Randén uutisten lukijoina sekä Saara Honkanen ja Satu Tuominen joidenkin tekstipohjien laatijoina. Antti Ijäs puolestaan vastaa ohjelman saamaan kansainväliseen palautteeseen ja laatii kuhunkin uutistekstiin glossaarion. Ohjelma lähetetään Yle Radio 1:n kanavalla perjantaisin klo 18.15; tekstit löytyvät Tekstitelevision sivulta 365 ja internetissä osoitteessa <http://yle.fi/nuntii>

Latinankielisen uutiskatsauksen synty osui ajankohtaan, jolloin toisen maailmansodan jälkeisen Euroopan ja sen kautta koko maailman historia koki mullistavan muutoksen kommunismin ja Neuvostoliiton alkaessa horjua ja romahdettua pian kokonaan. Uuden ajan alkua symboloivat Nuntii Latini -ohjelman alkusanat 17.11.1989: *Murus Bero- linensis apertus est*. Sodat (mm. Jugoslavian hajoaminen, kaksi Irakin sotaa, Tsetsenian sota, Lähi-Idän konfliktit), suuronnettomuudet (mm. Estonian uppoaminen, prinsessa Dianan kuolema), väkivallanteot (mm. Yhdysvaltoihin kohdistunut terrori-isku, Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat, Utöjan verilöyly) ja luonnonkatastrofit (mm. Aasian tsunami) ovat esillä valitettavan usein, kuten on laita kansainvälisessä uutistarjonnassa yleensäkin. Iloisempien aiheiden joukkoon kuuluu uutinen Martti Ahtisaaren saamasta Nobelin rauhanpalkinnosta 2008.

Lähde:<http://oppiminen.yle.fi/kielet-kulttuurit/latina/nuntii-latini>

Antiikin maailmaa ja nykyaikaa yhdistävät uutiset ja tutkimustulokset noteerataan mielellään: toukokuussa 2001 kerroimme, että internetin suojeluspyhimykseksi on valittu Isidorus Sevillalainen (n. 570-636) (*Isidorus patronus interretis*); vuonna 2007 tiedotimme uusimman geenitutkimuksen tuloksesta, jonka mukaan etruskit olivat lähtöisin Väähästä-Aasiasta, kuten jo antiikin aikana uumoiltiin; kesäkuussa 2011 ilmoitimme, että uusimmissa kemiallis-teknisissä tutkimuksissa Praenesten solki oli todettu aidoksi.

Latinankielisten uutisten tulee olla kielipöytä kannalta virheettömiä, sitäkin suuremmalla syyllä, koska tekstejä käytetään kouluissa (esim. Saksassa ja Kreikassa) oppimateriaalina. Muoto- ja lauseopin suhteen pitäydytään tiukasti klassisen latinan normeihin, mutta sanastossa turvaudutaan tarvittaessa myös myöhäislatinan ja keskiajan ilmaisuihin (esim. *parlamentum*). Monet tieteelliset termit ovat uudella ajalla luotuja kreikkalais-latinalaisia uudissanoja ja sellaisenaan käyttökelpoisia.

Omista neologismeistamme mainittakoon *scridare* (hiihtää) (vrt. skridifinnit). Useimpien uusien käsitteitä muodostetaan kuitenkin yhdistämällä vanhoja sanoja uudeksi sanaliitoksi, esim. *febris suina* (sikainfluenssa).

Nuntii Latini -ohjelma on ollut vuosien varrella varsin laajan kansainvälisen huomion kohteena. Palautetta on tullut yli 80 maasta, ja haastatteluja on annettu tunnetuille sanoma- ja aikakauslehdille (mm. New York Times, Economist) sekä radio- ja televisioyhtiöille (mm. BBC, RAI). Ohjelma mainitaan myös klassillisen filologian alan kansainvälisissä käsikirjoissa (mm. Der Neue Pauly), ja sitä pidetään yhtenä etappina latinan kielen historiassa (esim. W. Stroh, *Latein ist tot, es lebe Latein! Kleine Geschichte einer grossen Sprache*).

14e Congrès de la FIEC, 25.–30.8.2014, Bordeaux

Tua Korhonen

FIEC (Fédération internationale des associations d'études classiques) on Pariisissa vuonna 1948 perustettu eri maiden klassillisten kielten ja antiikin kulttuurien tutkimusta harjoittavien yhdistysten keskusjärjestö, jonka jäsen myös KFY on. FIEC:n toiminnassa näkyvintä on viiden vuoden välein järjestettävä konferenssi, joka tänä vuonna oli Ausoniuksen syntymäkaupungissa Bordeauxssa. Myös filosofi-esseisti Michel de Montaigne toimi kaupungissa jonkin aikaan lainopillisena neuvonantajana.

Konferenssin järjestäjinä toimivatkin mm. Bordeaux'n Montaigne-yliopisto sekä Ausonius-instituutti. Esitelmää pidettiin ranskaksi, englanniksi, italiaksi – mutta hämmästyttävän vähän saksaksi (edellinen konferenssi oli Berliinissä). Kaukaisimmat osanottajat olivat Argentiinasta ja Japanista, ja esitelmää oli lähemmäs parisen sataa. Paneeleita oli mm. otsikoilla "Tekstienvälisyys – lajienvälisyys", "Uusia tekstejä, uusia luku- tapoja, uusia korpuksia" ja "Vieraitten oppien kieltäminen tai omaksuminen".

FIEC:n puheenjohtaja, myöhäisantiikin tunnettu tutkija Dame Averil Cameron piti sytyttävimmän tervetulo puheen, jossa aiheena oli odotetusti antiikintutkimuksen asema yliopistoissa. Cameronin mukaan yksi keino klassisten kielten aseman säilymiselle yliopistoissa olisi tutkimuksen tunnetuksi tekeminen suurelle yleisölle. Lisäksi hän painotti esimerkiksi klassisten kielten alkeiden opetuksen kehittämistä – mihin hän itse oli ollut vaikuttamassa Brittein saarilla. Cameron luopui puheenjohtajuudestaan ja FIEC:n organisaation uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Genovan yliopiston kreikan professori Franco Montanari.

Pohjoismaiset yliopistotkin saivat edustajan vaikutusvaltaiselle paikalle: rahastonhoitajaksi tuli Göteborgin yliopiston latinan professori Gunhild Vidén.

Lähde: <http://fiec2014.sciencesconf.org/>

Tunnetuimpia plenaristeja olivat Simon Goldhill, Nigel Wilson ja Dirk Obbink. Käsikirjoitustutkija Wilson ja papyrologi Obbink pitivät hienot, mutta kovin yleisluontoiset esitelmät, niinhän tähtitutkijoilla suurissa konferensseissa on tapana. Kuten tunnettua, Obbink julkaisi "uusimman Sapfon" tämän vuoden ZPE:ssä ja Bordeaux'n Montaigne-yliopiston professori, Alkaios-tutkija Gauthier Lieberman piti siitä esitelmän täpötäydelle salille (itse asiassa jouduimme siirtymään isompaan saliin ja silti jotkut päätyivät istumaan lattialle). Muista plenaryesitelmistä mainittakoon oman sessioni puheenjohtajan Walter Brockmanin katsaus kardinaali Bessarionin tekemiin reunahuomautuksiin Bessarionin itse omistamiin Aristoteles-käsikirjoituksiin sekä Vinciane Pirenne-Delforgen metodisesti mielenkiintoinen esitelmä mm. Kos-saarelta löydettyistä piirtokirjoituksista, joissa oli kulttikäytäntöjä koskevia "pyhiä lakeja". Hän kysyi, missä määrin käsite edes soveltuu kreikkalaiseen kontekstiin? Pirenne-Delforge on mukana

Liègen yliopiston projektissa, jossa online-tietokantaan kootaan kreikkalaisia rituaalista normistoa koskevaa piirtokirjoitusmateriaalia.

Mielestäni konferenssin järjestelyt toimivat hienosti siihen nähden, että esitelmät pidettiin kahdessa eri rakennuksessa. Ensimmäisenä päivänä järjestäjät hermoilivat paikanvaihdoksien vievän kaiken ajan esitelmän jälkeisiltä keskusteluilta. Näin ei ollut, ja konferenssin leppoisan ilmapiirin ansiosta ihmisiä oli helppo lähestyä semminkin kun konferenssi kesti kokonaisen viikon. Miinuspuolena oli se, ettei abstrakteja ollut – ei edes konferenssin nettisivuilla. Ineke Sluiterin plenaariesitykseen ei ilmaantunut puheenjohtajaa emmekä siten saaneet Ineken etukäteen lähettämiä handouteja. Täydellisen suvereenina esiintyjänä hän häiriintymättä kertoi "kognitiivisesta käänteestä" antiikin kirjallisuuden tutkimuksessa, jolle ensi vuoden APA:n konferenssissa (New Orleans) on varattu oma paneelinsa.

Bordeaux on pikku-Pariisi (tosin miljoonakaupunki), jonka keskusta on yhtenäistä, 1800-luvun lopun kaupunkiarkkitehtuuria. Roomalaisajan jäänteitä on koottu Musée d'Aquitaineen, jossa esillepano on paikoitellen loistava: esimerkiksi Mitraeumista oli tehty läpinäkyvä rekonstruktio, johon oli merkitty, missä kohtaa esinelöydöt olivat sijainneet. Yksi näistä löydöistä oli leijonapäisellä Kronos/Khronos-jumaluudella koristettu steele. Kaupungin merkittävin roomalaisajan esineellinen jäännös on amfiteatteri, joka on hauska keskellä asuinkortteleita ja hieman sivussa varsinaisesta turistikeskustasta.

Ranskalaisen yliopistokaupungin korkeasta lukemiskulttuurin tasosta kertoi konferenssi-lehtiseenkin merkitty Libraire Mollet, jossa oli myynnissä runsaasti antiikintutkimusta ja tekstieditioita – ja Skandinavia-osastolla iänikuisen Paasilinnan lisäksi Tove Janssonin *Kesäkirjan* ranskannos erityisesti esille pantuna ja libristin suosittelmana.

Seuraava konferenssi on Lontoossa 2019. Nuoremmalle tutkijalle tällainen konferenssi on silmiä avaava näkymä antiikintutkimuksen monipuoliseen maailmaan ja mainio tilaisuus kontaktien solmimiseen; vanhemmalle tutkijalle konferenssi tarjoaa puolestaan mahdollisuuden tuoda esille omia tutkimusintressejään ja kertoa projekteistaan ja tulevista julkaisuistaan. Ehkäpä seuraavassa FIEC:n konferenssissa on oma paneelinaan antiikin eläinsuhde ja suhde kehollisuuteen? Tai sitten seuraavassa.

Lähde: <http://www.fiecnet.org/en/index.htm>

Uutta kirjallisuutta

Koonnut Katja Varakas

Alkuperäistekstien suomennoksia

Dante Alighieri: *Jumalainen näytelmä*, suom. Eino Leino, Karisto 2014.

Tietokirjallisuutta

Jaakko Hämeen-Anttila: *Jumalasta juopuneet - islamin mystiikan käsikirja*, Basam Books, 2014.

Sari Kataja-Peltomaa, Christian Krötzl, Marjo Meriluoto-Jaakkola (toim.): *Suomalaisten pyhiinvaellukset keskiajalla*, SKS 2014.

Arto Kivimäki: *Merenkulkijat, Antiikin tarinoita lapsille 3*, Teos 2014.

Tarmo Kunnas: *Fasismin lumous. Eurooppalaisen älymystö Mussolinin ja Hitlerin politiikan tukijana*, Atena 2014.

Ari Saastamoinen: *Tunisia. Nähtävyydet, historia, kulttuuri*, Fenix-kustannus 2014.

Romaanit ja jännitys

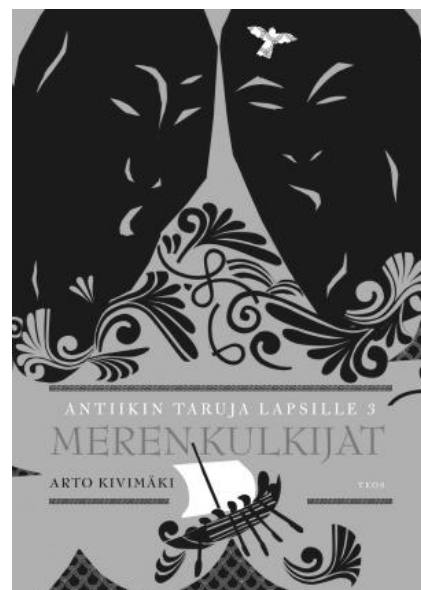
Vera Vala: *Sibyllan kirous*, Gummerus 2014.

Suomalaistutkijoiden kansainvälisiä monografioita

Cristina di Gesù Crocifisso, Mauro Agosto (eds.): *De amicitia: Omaggio all'insigne Professore Tuomo Pekkanen per il suo ottantesimo genetliaco*, Edizioni dell' Eremo, 2014.

Sari Katajala-Peltomaa ja Ville Vuolanto (eds.): *Religious participation in ancient and medieval societies : rituals, interaction and identity*, Acta Instituti Romani Finlandiae 41, Roma 2013.

Heikki Solin: *Miscellanea atinate*, Atina 2013.

Mahdollisista puutteista tai tulossa olevista kirjoista pyydetään ilmoittamaan Foliun Classicumin toimitussihteerille Katja Varakalle (katja.varakas@helsinki.fi).

Opiskelijälähtöistä tekstinlukua Jyväskylässä ja Helsingissä

Timo Korkiakangas

Jyväskyläläinen perinne

Jyväskylän yliopiston latinanopiskelijat ovat järjestäneet yhteistyössä oppiaineen kanssa kesälukupiirin jo vuodesta 2003. Opiskelijat valitsevat jonkin tekstin, joka jaetaan osallistujien kesken siten, että kukin valmistaa omasta vastuuosioistaan suomennoksen ja kielellisen kommentaarin. Kullekin osiolle on varattu tietty käsittelyaika, jonka kuluessa suomennoksesta ja kommenteista käydään keskustelua. Keskustelu tapahtuu pääasiassa sähköisesti, jotta myös kesäksi ympäri maata tai maailmaa hajaantuneet opiskelijat voivat osallistua. Viime vuosina on tosin järjestetty myös kokoontumisia in situ.

Olennaista näissä lukupiireissä on, että ne kumpuavat opiskelijoiden omasta tarpeesta ylläpitää ja edistää kielitaitoaan – etänä mutta silti ryhmässä. Lisäksi ne tarjoavat tilaisuuden täydentää niukkaresurssisen oppiaineen opetustarjontaa. Tärkeintä lienee kuitenkin tajunnan laajentaminen eli mahdollisuus päästä tutustumaan itselle aiemmin tuntemattomiin latinankielisiin teksteihin ilman, että vastuu on kokonaan itsellä niin kuin se olisi, jos päättäisi tenttiä jonkin tekstin yksin. Lukupiiritoiminta kertoo paitsi korkeasta motivaatiosta, myös toimivasta yhteydestä opiskelijoiden ja opetushenkilökunnan välillä. Tekstieditioiden ja apuneuvojen valitsemisen lisäksi lehtori järjestää lukupiirin päätteeksi tentin, jossa oppi muuntuu opintopisteiksi. Korvaavuudet on löydetty aina sujuvasti.

Mitä esällä sitten luetaan? Vuonna 2003 luettiin Senecan kirjeitä Luciliukselle, 2004 Ciceron Pro Milone, 2005 Liviuksen Ab urbe condita 1, 2006 Tacituksen Germania, 2007 Pliniuksen kirjeitä.

Lisäksi kevätlukukauden 2006 aikana koettiin keskiajan latinan lukupiiri, johon jokainen osallistuja toi oman kiinnostuksensa mukaisen tekstin. Tämä lukupiiri kokoontui poikkeuksellisesti viikoittain ihan oikeassa luentosalissa. Kesällä 2009 kokeiltiin Jyväskylän, Helsingin ja Turun yliopistojen latinistien kesken verkkolukupiiriä, jossa luettavat tekstit jaettiin ensimmäistä kertaa sähköisesti. Tekstinä oli valikoima Carmina Buranan runoutta, jonka kukin tentti syksyllä kotiyliopistoonsa. Kesällä 2010 luettiin Caton De agriculturaa ja parin vuoden tauon jälkeen kesällä 2013 uudelleen Tacituksen Germania. Kesällä 2014 vuorossa oli vihdoin Suetoniuksen Caligula.

Entä muissa yliopistoissa?

Allekirjoittanut siirtyi jatko-opintojaan varten Jyväskylästä Helsingin yliopistoon, jonka Antiikin kielten ja kulttuurien oppiaineessa samanlaista vapaaehtoisen lukupiiritoiminnan ajatusta ei tietääkseni ainakaan nykyisin tunneta. Helsingin yliopisto on tietenkin hyvin toisenlainen ympäristö kuin Jyväskylä. HY:ssa latinaa opinnoissaan tai tutkimuksessaan hyödyntäviä ihmisiä on useammalla taholla: klassisen filologian lisäksi teologiassa, oikeustieteellisessä sekä tietenkin nykykielten ja historian laitoksilla humanistisessa tiedekunnassa. Klassikoiden ohella pistää esiin erityisesti teologinen tiedekunta, jonka tutkintovaatimuksiin kuuluu vähintään yhden, mutta tietyissä tapauksissa kolmen klassisen kielen (heprea, kreikka, latina) peruskurssin suorittaminen. Näistä kukin on laajuudeltaan 10 opintopistettä. Latinan osalta säännöllinen opetus rajoittuu vuoden mittaiseen peruskurssiin.

Tiedekunnassa tehdään kuitenkin jatkuvasti niin perus- kuin jatko-opintotasolla tutkimusta, joka edellyttää edistyneempää kielitaitoa.

Kreikassa ja hepreassa on tarjolla peruskurssien jälkeisiä tekstikursseja, mutta toistaiseksi teologisen tiedekunnan latinan opettajan ainoa vaihtoehto on ollut ohjata lisäopinnoista kiinnostuneet opiskelijat klassisen filologian opetukseen. Tämä on ilman muuta paras vaihtoehto, mutta ei välttämättä useinkaan realistinen siksi, että klassisten kielten opinnot vaativat tunnetusti suurta panostusta. Latinankielisiä lähteitä hyödyntävät muiden kuin klassisten kielten opiskelijat ja tutkijat lukevat yleensä tiettyjä varsin suppeita aineistoja, eikä aika eikä motivaatio riitä laajasti koko klassisen kulttuurin ja kirjallisuuden omaksumiseen. Heille latina on työväline, kun taas klassikolle kieli on enemmän.

Omaehtoinen lukupiiri opetuskokeiluna

Tämän ”ongelman” tunnistamisesta lähti liikkeelle ajatus järjestää kaikkien aineiden perustutkinto- ja jatko-opiskelijoille mahdollisuus kehittää latinan osaamista nimenomaan sellaisten latinankielisten lähteiden parissa, jotka tuntuvat itselle tärkeiltä. Tavoitteen toteuttaminen näytti helpoimmalta lukupiirityyppisessä ympäristössä, johon kukin osallistuja voisi tuoda omia tekstejään yhdessä käsiteltäväksi. Keskiajantutkimusta harjoittavien opiskelijoiden ja jatko-opiskelijoiden parissa oli ollut jo vuosia puheena järjestää kotitarpeiksi jonkinlaista vapaaehtois pohjaista latinan opiskelua. Allekirjoittaneen lisäksi lukupiirin toiseksi ohjaajaksi ryhtyi teologisessa tiedekunnassa latinaa opettanut keskiajantutkimuksen jatko-opiskelija Tuija Ainonen. Koska molemmat opiskelevat myös yliopistopedagogiikkaa, lukupiiristä muodostui luontevasti myös opetuskokeilu ja se ristittiin katuskottavammalla nimellä ’tekstityöpajaksi’.

Ohjaajien omien tutkimusintressien vuoksi teemaksi valikoitui antiikin jälkeinen latina. Tekstityöpajan johtoajatuksena oli tukea osallistujia kehittämään itseohjautuvasti omaa kielitaitoa jo opittuja tietoja ja taitoja sisällöllisesti kiinnostavaan aineistoon soveltamalla. Osallistujat valitsivat käsiteltävän tekstimateriaalin täysin oman kiinnostuksensa perusteella, mikä oli omiaan ylläpitämään motivaatiota ja siten tietenkin suosimaan syväsuuntautunutta oppimista. Pohjimmiltaan kyse on siitä, että istutaan yhteisen asian äärelle toinen toistaan auttaen: toinen ymmärtää paremmin syntaksin salat, kun taas toinen osaa liittää Akvinon Tuomaan aivoitukset aatehistorialliseen kontekstiin. Toisaalta jokainen saa olla vuorollaan tähti ja esitellä omaa kiinnostuksen kohdettaan, toisaalta ryhmä on kliseisesti enemmän kuin osastensa summa. Kun samalla ollaan länsimaisen kulttuurin pääpapajilla ja saadaan erävoittoja korkean vaikeustason kielestä, innostuksen resepti on valmis.

Näiden suoraan sisällöllisten saavutusten lisäksi osallistujille tarjoutui uudenlainen foorumi esitellä omia opintojaan tai tutkimustaan keskustellen ja oman tutkimuksen merkitystä perustellen. Tällä tavoin osallistujat pääsivät myös tutustumaan muuhun kotiyliopistossa harjoitettavaan latinankielisten lähteiden tutkimukseen sekä verkostoitumaan toisiin latinaa käyttäviin opiskelijoihin ja tutkijoihin. Kevään aikana näyttääkin muodostuneen ainakin yksi pienimuotoinen yhteistoimintahanke lukupiirin osallistujien parissa.

Näin se toteutettiin

Koska nykyisin kaikesta pitää tehdä blogi, teimme sellaisen viestintää ja materiaalinvaihtoa varten. Lukupiiri kokoontui kahden viikon välein, ja kullakin kerralla käsiteltiin 2–4 tekstiä. Kukin osallistuja laati valitsemalleen tekstille taustoitulusuvun ja

kommentaarin tai vaihtoehtoisesti suomenoksen. Nämä hän jakoi blogin kautta siihen kirjautuneille osallistujille viikkoa ennen tapaamiskertaa, jossa kukin teksti käsiteltiin ryhmässä. Opponentti ja ohjaajat pitivät huolen siitä, että käsittely eteni ja että kaikki osallistujat saivat tilaisuuden esittää huomioitaan. Saamamme kurssipalautteen perusteella osallistujat näyttävät kokeneen toiminnan mielekkääksi ja palkitsevaksi.

Aluksi suunniteltiin, että lukupiiri olisi täysin instituutioiden ulkopuolella, mutta näkyvyyden saavuttamiseksi ja ohjaajien meritoitumisen varmistamiseksi päädyttiin hyväksyttämään lukupiiri oikeaksi kurssiksi teologisen tiedekunnan opetusohjelmaan. Osallistumisesta luvattiin 2 op nulle, jotka tarvitsevat pisteitä. Odotimme, että kurssille ilmoittautuisi viisi tai korkeintaan seitsemän mohikaania, mutta lopulta kiinnostuneita oli yli 20. Runsaslukuisuus johtui osittain siitä, että mitään tapaamisaikaa ei ollut ilmoitettu vaan se sovittiin ilmoittautuneille lähetetyn Doodle-kyselyn avulla verkossa. Löysimme ajankohdan, joka sopi lopulta 17:lle sekä teologisen tiedekunnan tilapalveluille.

Osallistujia ilmaantui sekä humanistisesta, teologisesta että oikeustieteellisestä tiedekunnasta. Suurin yksittäinen ryhmä olivat teologit. Humanistien matalampaa osallistumisintoa selittää se, että latinaa tarvitsevista humanisteista usea opiskelee klassista filologiaa. Hieman yllättäen lievä enemmistö oli jatko-opiskelijoita, joiden väitöskirjan jokin lähde on latinankielinen tai jotka halusivat ymmärtää tutkimuksensa taustaa tutustumalla alansa klassikoihin – monien alojen klassikkoteoksethan ovat latinaksi:

olemme päässeet tutustumaan Leibniziin, Tuomas Akvinolaiseen, Hugo Grotiukseen, Franciscus Assisilaiseen, ruotsalaisiin huomenlahjakirjeisiin sekä Boccaccion latinankieliseen tuotantoon. Seuraavaksi suurin ryhmä olivat perustutkinto-opiskelijat, mutta olipa mukana pari pidemmälle päätynyttä tutkijaakin. Ei siis aivan sellainen ryhmä kuin aluksi odotimme.

Opetuskokeilu koski lähinnä muuta kuin klassisen filologian opetusta, mutta siitä voi olla hyötyä myös sille. Menetelmä ei voi tietenkään korvata klassiselle filologialle tyypillisiä yhteen klassikkoauktoriin keskittyviä tekstikursseja, mutta lukupiirin osallistuttavuudesta voisi ehkä niissäkin ottaa mallia. Jyväskylän esimerkki osoittaa, että omaehtoinen työskentely vertaisryhmän kanssa ihan oikeiden asioiden äärellä opettaa ottamaan vastuuta omasta oppimisesta mutta myös kehittää yleisen oppimisen kannalta olennaista ilmapiiriä. Näin lukupiiritoiminta voi olla osa oppiaineen perinteisten käytäntöjen kehittämistä soveltavaan ja opiskelijoita aktivoivaan suuntaan.

Luetaan latinaa -tekstityöpajan blogi: <http://luetaanlatinaa.blogspot.fi/>

British Museumin Pompeji-näyttely elokuvateatterissa

Katja Varakas

Keväisenä iltapäivänä 14.4.2014 joukko pääosin keski-ikäisiä naisia odotti Helsingissä elokuvateatteri Maximin aulassa Cinema Event-tapahtumaa. Tiedossa oli British Museumin Pompeji-näyttelyn taltioiti, joka oli kuvattu edellisenä vuonna 18.6.2013. Museon näyttely *Life and Death in Pompeii and Herculaneum* oli Lontoossa avoinna 28.3.–29.9.2013, ja se toteuttiin yhteistyössä Soprintendenza Speciale per i Beni Archeologici di Napoli e Pompei, Goldman Sachs'n sponsoroimana.

Mainoksessa museon johtaja Neil MacGregor oli luvannut tarjota asiantuntijoiden opastuksella yksityisen kierroksen näyttelyssä. Pehmeässä elokuvateatterin tuolissa, vierustovereiden ihastuneiden huokusten saattamana, puolitoista tuntia kulukin yllättävän nopeasti. Taltioinnin käsikirjoituksessa välittyi perinteinen draaman kaari, kun museon johtaja, Peter Snow BBC:n edustajana sekä palkittu historioitsija ja tuottaja Bettany Hughes johdattelivat katsojan näyttelyn teemaan, vuonna 79 Napolinlahdella tapahtuneen tulivuorenpurkauksen seurauksiin. Esityksessä teemasta toiseen siirryttiin vauhdikkaasti pienesineistön vilahdellessa lähikuvissa.

Näyttelyn kuraattori Paul Roberts vastasi yleisön ennakkokysymyksiin ja tutustutti katsojat Pompejin ja Herculaneumin kaupunkeihin sekä asukkaisiin ja heidän arkeensa. Cambridgen yliopiston professori Mary Beard puolestaan kertoi upeiden korujen ja arkiesineistön keskellä naisten ja orjien asemasta roomalaisessa yhteiskunnassa.

Professori sai mahdollisuuden myös valottaa pompejilaisten suhtautumista rakkauteen ja erotiikkaan. Viheralan asiantuntija Rachel de Thame esitteli roomalaista puutarha-arkkitehtuuria Bettany Hughesin ihastellessa pompejilaisen talon (VI 17,42) puutarhaiheista seinämaalausta. Pompejin vilkasta elinkeinoelämää puolestaan valotettiin kadunvarsibaarien ja leipomotoiminnan kautta, kun Michelin-tähdillä palkittu italialainen keittiömestari Giorgio Locatelli paljasti katsojille pompejilaisen leivän valmistuksen hienouksia. Locatelli oli erityisen ihastunut hüllytyneen *panis quadratukesen* leipurileimoihin.

Esitys sisälsi asiantuntija selostusten ohella myös paljon dramatisoituja, elokuvaallisia elementtejä mm. Vesuviuksen purkauksen sekä lyhyitä näyttelijöiden esittämiä tarinoita pompejilaisten elämästä. *British Museum - Pompeji* oli museon ensimmäinen suurnäyttelystä elokuvateattereihin tehty tuotanto. Tuotantoa esitettiin peräti tuhannessa elokuvateatterissa ympäri maailman. Seuraava elokuvateattereille suunnattu tuotanto *Vikings from the British Museum* esitetään meillä 29.9.2014. Kokemuksena taltiointi oli positiivinen, mutta ei mielestäni kuitenkaan korvannut perinteistä näyttelyelämystä, saati näyttelykatalogin selailua. Lisäarvoa ja mielenkiintoa aiheetta sekä ylipäänsä näyttelyjä kohtaan esitykset varmasti tuovat, mahdollisesti jopa aivan uudenlaista yleisöä.

Mainittakoon vielä, että Millesgårdenissa (Lidingö) avautuu 20.9.2014–18.5.2015 The Swedish Pompeii Projectin toteuttama Pompeji-näyttely.

Afroditen valtakunta-näyttely

Katja Varakas

Tamperella Vapriikissa avautui 21.3. *Afroditen valtakunta - Kauneus, rakkaus ja erotiikka antiikin maailmassa*-näyttely. Näyttelyssä antiikin ajan Kreikan, Rooman, Egyptin ja Mesopotamian naiset ja miehet kaunistautuvat, rakastuvat, nauttivat erotiikasta ja menevät naimisiin sekä saavat lapsia. Näyttely on avoinna vielä 19.10. saakka.

Esillä on lähes 300 esinettä Alankomaiden kansallismuseon arkeologisesta kokoelmasta (Rijksmuseum van Oudheden, Leiden), joka myös vastaa näyttelyn yleisilmeestä. Varhaisimmat, yli 3000 vuotta sitten kalkkikivistä ja savesta valmistetut naisvartaloa kuvaavat pienoisveistokset Kyprokselta ja Lähi-idästä, tuntuvat nykykatsojasta omaavan huomiota herättävän seksuaalisia piirteitä. Hedelmällisyyden palvontaa ja ihmisten elinvoiman turvaamista edustaakin poltetusta savesta valmistettu koristelaatan fragmentti (2000–1000-luvulta eKr.), jossa kuvataan sivuprofilissa lähes alastonta runsailla koruilla koristautunutta Ištar-jumalatarta. Hänen hiuksensa on vedetty pään taakse näyttävälle nutturalle ja kampausta korostetaan vielä hiusverkolla. Jumalattaren oikealla rinnalla lepää pieni lapsi.

Hedelmällisyys kultti muuntautuu vähitellen palvomaan juuri jumalatarta, joka antiikin maailmassa tunnettiin mm. nimillä Afrodite, Venus, Ištar ja Hathor. Jumalattarelta haettiin apua rakkauteen, hedelmällisyyteen tai erotiikkaan liittyviin ongelmiin. Uhrilahjoiksi annettiin yleensä jumalattaria esittäviä pienoisveistoksia tai muuta esineistöä. Näyttelyesineistössä sininen fajanssista valmistettu viinikulho (1400–1300 eKr.) esittääkin naista soittamassa luuttua pukeutuneena pelkästään helminauhaan ja vyöhön. Hänen reiteensä on tatuoitu *Bes*-kääpiöjumala.

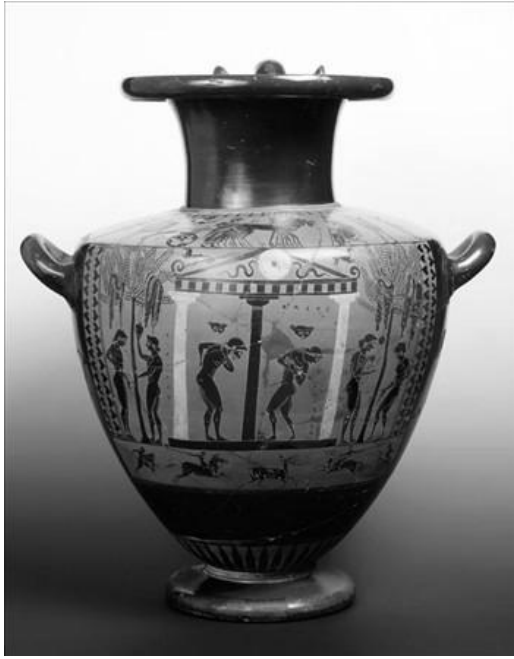

Viinikulho (1400–1300 eKr.), Egypti.
Lähde: Rijksmuseum van Oudheden, Leiden.

Hedelmällisyyden jumalatar muuttui kuitenkin juuri Kyproksella vähitellen meidän paremmin tuntemaksi hienostuneeksi, kreikkalais-roomalaiseksi kauneuden ja rakkauden jumalattareksi. Klassisen kauneuden ihanetta kuvaa marmorinen Afrodite-veistos 100–200-luvulta. Se on klassinen alastonkuvaus jumalattaren synnyssä, jossa ainoastaan Afroditen jalat on verhottu laskostetulla kankaalla jumalattaren luodessa katseensa hieman alaviistoon. Hiukset on kammattu pään taakse samansuuntaisesti aaltoileville laineille.

Kauniin ulkonäön ja rakkauden tavoittelussa niin naiset kuin miehetkin eivät säästelleet vettä, voiteita, meikkejä sekä parfyymeja. Kreikassa peseytymisrituaaleja toimitettiin julkisilla suihkukaivoilla. Attikalaisessa mustakuvio *hydriassa* 520-luvulta eKr. esitäänkin miesten peseytymisrituaaleja. *Hydriassa* kuvattuihin *aryballos*-voidepulloihin ja *strigilis*-pronssikaapimiin, voi näyttelyssä tutustua myös lähemmin.

Attikalainen *hydria* (46 cm), Vulci.
Lähde: Rijksmuseum van Oudheden, Leiden.

Roomalaiset puolestaan nauttivat ylellisistä kylpylöistä, jotka ajansaatossa kehittyivät ajanviettokeskuksiksi. Egyptiläiset taas suosivat kahdesti päivässä peseytymistä. Kun tavallinen kansa puhdistautui yksinkertaisesti, niin rikkailla egyptiläisillä oli jopa kylpyhuone.

Vapriikin näyttelyssä kaunistautumisen tapoihin tutustutaan pienesineistön sekä erilaisten kuva-aiheiden kautta. Varsinkin rouvien kaunistautuminen edellytti erilaisia voiteita ja hajusteita. Kallisarvoista tuoksua saattoikin säilyttää esimerkiksi näyttelyn esineistöön lukeutuvassa kultaisessa hajuvesipullossa (100-luku). Pullo on kauttaaltaan koristeltu filigraani- ja granulointitekniikoilla, ja monimutkaisten kuvioiden välit on täytetty sinisellä emalilla.

Muodikkaat kampaukset syntyivät puolestaan kampojen, korujen ja hiusverkkojen avulla. Moitteeton kampausta ja meikki täydennettiin vaatetuksella ja koruilla, jotka suojelivat myös kantajaansa. Esineistön joukkoon lukeutuukin useita varsin taidokkaasti kullasta, helmistä ja hiotusta lasista valmistettuja kaulakoruja, rannerenkaita sekä sormuksia. Eleganttia naiskauneutta taas

kuvastavat nuoria naisia esittävät pienoisesi-veistokset; Cortonasta löydetty (100–500-luku) vartalon liikkeen upeasti vangitseva pronssiveistos sekä boiotialaiset poltetusta savesta valmistetut (300–250 eKr.), usein kirkkailla väreillä maalatut, pienoisesi-veistokset.

Rakkauden jumalattaren monet kasvot heijastuvat myös avioliiton ja perheen tavoittelussa sekä kuoleman kohtaamisessa. Näyttelyesineistössä onkin rakastavaisten avioliittoriiteissä toisilleen lahjoittamia sormuksia, jalokiviä ja muuta henkilökohtaista esineistöä, avioliittosopimusten ohella. Kuolema taas aiheutti surua samalla tavalla kuin nykyisinkin, ja poismenneitä rakkaita kunnioitettiin varallisuuden salliessa näyttävien muistoesinein. Esineistöön lukeutuukin useita valkopohjatekniikalla valmistettuja hautalekyttejä, kaksi kreikkalaista hautareliefiä, sekä sarja roomalaisia naisrintakuvia.

Näyttely onkin yllättävän monipuolinen kattaus antiikin kulttuurien kauneuteen ja rakkauteen liittyvistä riiteistä. Varsinkin kuva-aineisto yhdessä kirjallisten lähteiden kanssa tukee pienesineistön välittämää kuvaa. Näyttelyn kepeästä ja helposti lähestyttävistä luonteesta huolimatta, sen taustalla kulkee syvällisempi teema: ihmisen tarve olla rakastettu ja tulla rakastetuksi.

Conflict in Late Antiquity
XXIII Finnish Symposium on Late Antiquity

Tvärminne, 17-18 October 2014

<http://www.helsinki.fi/worldcultures/fsla/index.html>

FRIDAY 17 OCTOBER

9.00 Departure by coach from Helsinki

c. 11 Arrival and accommodation

11.30 Opening of the Symposium

11.45 Lunch

12.30 Friday session I: Pilgrimage, asceticism and social conflict

Hagith Sivan: Jerusalem: A Landscape of Conflict in Late Antiquity

Walter Roberts: Soldiers of Christ from the Byzantine Perspective: Monks, Emperors and Conflict in the Late Antique Byzantine Empire

Kristina Sessa: Conflict, Narrative and the Formation of Monastic Communities in Sixth-Century Italy

14.15 Coffee

14.35 Friday session II: Identity and religious conflict

Petri Luomanen: Conflict and Identity in Early Christian Heresiologies: The Case of Jewish Christians

Blossom Stefaniw: Straight Reading: Ideology, Exegesis and the Body in the Origenist Controversy

15.50 Short break

16.00 Friday session II continues

Susanne Moraw: Conflict and Gender: Why Images of Real Life Publicise Harmony and Images of Myth Do Not

Raphael Schwitter: Controlling the Debate: Authorial Power in Christian Dialogues of Late Antiquity

17.00 Sauna/Men

18.30 Sauna/Women

20.00 Dinner

SATURDAY 18 OCTOBER

8.00-9.00 Breakfast

9.00 Saturday session I: Social conflict and intolerance in late Roman culture

Lucy Grig: Popular Culture and Social Conflict in Late Antiquity

Victoria Leonard: Texts, travels, and turncoats: intolerance and conformity in the early fifth century

10.15 Short break

10.30 Saturday session II: Literary images and the creation of a conflict

Antti Lampinen: Creating a religious conflict: Gallic elite and the literary image of a persistently pagan 'vulgus'

Jaakkojuhani Peltonen: Emperor Julian as a user of Alexander the Great and Marcus Aurelius in the competition for power and prestige

11.45 Lunch

12.30 Saturday session II: War and political conflict

Alvaro Sánchez-Ostiz: Theodorus and the Two Eagles of Jupiter: Claudianus's propagandistic treatment of the conflict between East and West

Jeroen Wijnendaele: Triumph and Tragedy. Stilicho's War Against Radagaisus (405–406 CE)

Charles S. Pazdernik: Conflict Aversion in Procopius of Caesarea

14.00 Coffee and packing

14.30 Conclusion of the symposium

15.00 Departure

c. 17 Arrival in Helsinki

SYKSYN 2014 TAPAHTUMIA

Ke **1.10.** klo 16–18 *”Idän ja lännen rajamailla”*. Suomen Ateenan-Instituutin juhluvuoden esitelmätilaisuus (puhujina Paavo Castrén, Sixten Korkman, Ilkka Niiniluoto). Helsingin yliopiston pääarakennus, pienijuhlasali (Fabianinkatu 33, 4 krs), Helsinki.

Ke **1.10.** klo 18.15 Dos. **Jussi Hanska** puhuu aiheesta *”Holokaustin esihistoriaa. Juutalaiset Rooman valtakunnassa”*. Villa Lanten ystävien esitelmätilaisuus. Helsingin yliopiston pääarakennus, aud. XII (Unioninkatu 34), Helsinki.

17.-18.10. järjestetään Tvärminnessä *Conflict in Late Antiquity XXIII Finnish Symposium on Late Antiquity*. <http://www.helsinki.fi/worldcultures/fsla/index.html>

To **30.10.** klo 18.15 Emeritusprofessori **Tarmo Kunnaksen** esitelmän aiheena on *”Fasismien lumous Italiassa ja Euroopassa”*. Villa Lanten ystävien esitelmätilaisuus. Helsingin yliopiston pääarakennus, aud. XII (Unioninkatu 34), Helsinki.

Ke **19.11.** klo 18.15. Villa Lanten ystävät ja Suomen Pietarin instituutin Ystävät järjestävät yhteisen esitelmäillan, jonka teemana on *”Italian arkkitehtuuria pohjoisessa: Pietari–Helsinki”*. Aiheesta kuullaan kolme esitelmää Villa Lanten ystävien esitelmätilaisuus. Helsingin yliopiston pääarakennus, auditorio XII (Unioninkatu 34), Helsinki.

To **27.11.** klo 17–20 *”Usklassinen arkkitehtuuri Helsingissä, Ateenassa, Karjalassa”*, puhujina Leena Pietilä-Castrén, Ilkka Kuivalainen, Ville Lukkarinen pj. Heikki Hanka. Suomen Ateenan-instituutin esitelmätilaisuus. Tieteiden talo, sali 104 (Kirkkokatu 6), Helsinki.

Poimintoja Villa Lanten ohjelmasta

8.10 Amos Anderson-luento. Francesco Stella (Sienan yliopisto) "L'edizione digitale delle più antiche canzoni medievali e le canzoni sulla misura del tempo: scoperte scientifiche nascoste nei testi poetici carolingi".

14.10 Tuomo Pekkasen juhlakirjan *De amicitia: Omaggio all'insigne Professore Tuomo Pekkanen per il suo ottantesimo genetliaco*. Kirjan esittele Pirk Sacré (Louvainin katolinen yliopisto).

27-28.11 Seminaari *Tangible Religion*; alustajina Maddalena Bassani, Claire Renkin, Linnea Johansson, Marika Räsänen, Liisa Lagerstam, Anu Koponen, Kirsti Majantie, Ria Berg, Emese Balint, Véronique Dasen, Reima Välimäki, William van Andringa, Kimberly Bowes, David Gaimster.

